

Groene groei

**Barbara
Baarsma**

**Over de (on)zin van
economische groei**

Groene groei

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM/ANTWERPEN

Eerste druk, juni 2022

© Barbara Baarsma

Omslagontwerp Frank August
Typografie binnenwerk Michiel Niesen, Haarlem
Auteursfoto Edwin Janssen
Productiebegeleiding Tim Beijer
Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 932 5682 8

NUR 780

www.uitgeverijpluim.nl

INHOUDSOPGAVE

PROLOOG 7

INLEIDING 15

DEEL 1:

5 REDENEN WAAROM WE ECONOMISCHE
GROEI NODIG HEBBEN 27

- 1.1 Menselijke driften en behoeften 27
- 1.2 Kosten van vergrijzing 34
- 1.3 De ziekte van Baumol 44
- 1.4 Schuldafbouw 51
- 1.5 Kosten van herverdeling 57

Intermezzo 1: Wat is economie? 71

DEEL 2:

5 REDENEN WAAROM ECONOMISCHE
GROEI NIET ZALIGMAKEND IS EN ANDERS MOET 81

- 2.1 Maakt economische groei gelukkiger? 81
- 2.2 Maakt economische groei rijker? 91
- 2.3 Verdeling tussen rijk en arm 108
- 2.4 Hoge inflatie 116
- 2.5 Ongeprijsde welvaart 127

*Intermezzo II: Hoe werkt beprijzing
van milieugoederen?* 141

DEEL 3:

5 PADEN OP WEG NAAR GROENE GROEI 149

3.1 Stabiele economische groei 149

3.2 Structureel groeivermogen 173

3.3 Internationale handel en samenwerking 194

3.4 Toekomstige generaties 207

3.5 Groei binnen de planetaire grenzen 218

EPILOOG 239

BRONNENLIJST 247

BRONNEN

Bij het schrijven van dit boek heb ik geput uit eerdere publicaties die ik alleen of samen met anderen heb geschreven. Hier en daar heb ik stukjes tekst ook letterlijk overgenomen, zonder die als een citaat weer te geven. Dit omwille van de leesbaarheid. De betreffende publicaties staan genoemd in de bronnenlijst die achterin is opgenomen.

De in dit boek gebruikte statistieken zijn waar mogelijk geactualiseerd tot 31 maart 2022.

PROLOOG

Het was februari 2017. Over een maand zouden de Tweede Kamerverkiezingen zijn. Met de nare nasmaak van de Brexit-stem in juni 2016 en de verkiezing van Trump in november 2016 begon 2017 buitengewoon guur. Termen als ‘populisme’ en ‘maatschappelijk onbehagen’ waren schering en inslag in de media en op sociale media luchtten boze en bokkige burgers hun hart of lieten ze hun onderbuik spreken. Voor een genuanceerd of optimistisch beeld was nauwelijks plaats. Toch was er begin 2017 best reden tot vrolijkheid. De financiële crisis van 2009 en de daaropvolgende economische recessie had Nederland sinds 2015 achter zich gelaten, toen de economie weer even groot was als voor de start van de crisis. In 2017 dook de werkloosheid onder de 5 procent en de economische groei tikte net niet de 3 procent aan.

Het was tegen die achtergrond dat ik een verhaal mocht vertellen bij het tv-programma *De Wereld Draait Door*, een minilezing van tien minuten.* Onder het motto ‘optimisme is een burgerplicht’ benutte ik deze kans om te kijken naar het vele wat goed gaat in plaats van te focussen op wat nog niet goed genoeg of zelfs slecht gaat. Nee, ik wilde zeker niet de hardnekkige problemen en ongelijkheden ontkennen die in Nederland wel degelijk bestaan, maar ik koos ervoor de feiten te laten

* DWDD, BNN VARA, 15 februari 2017.

spreken. Ja, die vertellen soms ook een zorgwekkend verhaal. Tegelijk vertellen de feiten vaak een mooier verhaal dan vaak gedacht. Zo staat Nederland steeds hoog in ranglijsten die direct of indirect over geluk en welzijn gaan.

Als ik de positie van Nederland op die ranglijsten actualiseer, is het beeld nagenoeg gelijk aan dat in 2017. Nederland is een land waar de allergelukkigste kinderen ter wereld wonen, waar de volwassenen op de 5de plek staan en waar het verschil tussen heel gelukkigen en minder gelukkigen zeer klein is en zich kan meten met Bhutan, het land waar juist geluk de graadmeter is die de overheid gebruikt om haar beleid te bepalen.* De Nederlandse gezondheidszorg behoort tot de beste van de wereld. Ons land is op 7 na het minst corrupt, staat op 6 wat betreft de effectiviteit van het openbaar bestuur, en staat stevast in de top 10 van meest innovatieve economieën. De werkloosheid onder jongeren behoort in Nederland tot de laagste in de Europese Unie, en het aandeel ouderen dat leeft in armoede is er het op drie na laagste ter wereld.** Nederland is qua oppervlakte het 131ste land ter wereld en qua inwonersaantal het 67ste, maar is de 17de grootste economie gemeten in nationaal inkomen. Een klein land dat als 7de grootste exporteur ter wereld zijn geld verdient in een veel groter buitenland.

Natuurlijk, er zijn ook ranglijsten waarin Nederland nog niet goed genoeg scoort. Zo is de vermogensongelijkheid in Nederland erg hoog, staat de persvrijheid onder druk en is de kwaliteit van het onderwijs nogal laag in vergelijking met andere

* Nederland stond in 2017 op de 6de plek, we zijn dus een plekje naar boven opgeschoven.

** Vlak na Denemarken (2) en IJsland (1).

rijke landen. Bovendien zal niet iedereen zich herkennen in de scores die uitgaan van het gemiddelde beeld, en ik weet ook dat dit soort lijsten niet iedereen kunnen overtuigen. Maar toch wilde ik dat proberen in mijn *DWDD*-talk, ook al wist ik dat op feiten gebaseerd optimisme veel minder scoort en al snel als onnozel wordt gezien.

Tot mijn verrassing, en eerlijk gezegd ook wel opluchting, leidde de optimistische toon van de *DWDD*-talk nauwelijks tot gempopper en ook werden de feiten niet ter discussie gesteld. Een kleine groep hard schreeuwende mensen op sociale media overigens daargelaten; maar gelukkig zie ik dat niet omdat ik niet actief ben op die media. Wel kreeg ik na de uitzending een grote hoeveelheid vragen over de zin en onzin van economische groei:

‘Is economische groei nog wel nodig?’

‘Is economische groei oneindig mogelijk?’

‘Is het effect van economische groei niet automatisch scheefgroei tussen arm en rijk?’

Aan dit soort vragen was ik gewend, want ik krijg die al jaren na een lezing, college of interview. Steevast was mijn antwoord iets in de trant van:

‘Ja, economische groei is nodig zolang we zaken als onderwijs, zorg, defensie en rechtspraak uit de collectieve middelen bekostigen. Een paar procent economische groei boven op de inflatie is elk jaar nodig om te zorgen dat de (semi-)publieke dienstverlening kwalitatief goed en toegankelijk blijft zodat onze kinderen hetzelfde welvaartsniveau kunnen genieten als wij nu, en is ook nodig om

de steeds duidelijkere tegenstellingen te overbruggen door herverdeling van welvaart.’

Tijdens de coronapandemie en economische recessie die daar het gevolg van was, nam dit soort vragen alleen maar toe. Daarbij speelden ook antigroeiboeken die vlak voor en tijdens de coronacrisis werden gepubliceerd een rol. Een populair voorbeeld is *Donuteconomie* van Kate Raworth. Veel vragenstellers veronderstelden dat er na corona een nieuwe normaal zou ontstaan, dat er een soort economische herstart plaats zou hebben, waarna er geen plek meer zou zijn voor economische groei.

‘Is de nadruk op financiële koopkracht nog wel relevant?’

‘Is economische groei eigenlijk wel vooruitgang?’

Niet alleen corona leidde tot aanvullende vragen, maar ook de klimaatcrisis. Die kwam met de ongekend hevige neerslag en het hoogwater in Limburg en de ons omringende landen in de zomer van 2021 steeds dichterbij.

‘Is consuminderen niet veel wenselijker dan consumeren?’

‘Is groei nog wel mogelijk?’

Mijn standaardantwoord voldoet niet meer op deze vragen. Niet omdat economische groei niet meer noodzakelijk is, dat staat nog steeds als een paal boven water, maar wel omdat het antwoord genuanceerder is. Niet alle economische groei is vooruitgang.

Dus is het tijd voor een breder antwoord op de vraag hoe we economische groei kunnen omzetten in vooruitgang. Dat wil

ik in dit boek formuleren, dat is opgebouwd uit drie delen. Het eerste deel geeft vijf redenen waarom we economische groei wel degelijk nodig hebben. Daarna geeft het tweede deel vijf redenen waarom economische groei niet zaligmakend is en waarom het anders moet. Tot slot laat het derde deel zien hoe zinvolle economische groei eruit zou kunnen zien. De drie delen zijn gelardeerd met twee intermezzo's. Intermezzo I gaat over wat economie nu eigenlijk is en bevindt zich tussen het eerste en tweede deel. Intermezzo II gaat over hoe zaken die geen prijs hebben maar wel waardevol zijn toch een prijskaartje kunnen krijgen. Dat staat tussen het tweede en derde deel. Voor wie het prettig vindt geeft onderstaand schema een routekaart door het boek.

Mijn doel met dit boek is om je, los van de politieke en maatschappelijke mode, feiten en economische inzichten te geven waarmee je je eigen antwoord kan formuleren op de vraag wanneer economische groei zinvol of onzinnig is.

Schematische opbouw van dit boek

Inleiding: Economische stand van het land	<ul style="list-style-type: none">• Effect van de coronapandemie valt economisch gezien mee• Na de coronapandemie keren we terug naar langdurig stagnerende groei
Deel 1: 5 redenen waarom we economische groei nodig hebben	Reden 1: Economische groei is het gevolg van menselijke driften en behoeften <ul style="list-style-type: none">• Maakt meer geld gelukkiger?
	Reden 2: Economische groei is nodig om vergrijzing te kunnen bekostigen <ul style="list-style-type: none">• Is de AOW nog wel betaalbaar in een vergrijzende samenleving?• De zorguitgaven zijn niet vergrijzingsproof
	Reden 3: Economische groei is nodig vanwege de ziekte van Baumol <ul style="list-style-type: none">• Groei van arbeidsproductiviteit neemt af
	Reden 4: Economische groei is nodig om schuldafbouw mogelijk te maken zonder dat er bezuinigd hoeft te worden <ul style="list-style-type: none">• Afspraken over schuldafbouw na de eurocrisis
	Reden 5: Economische groei is nodig om herverdeling van rijk naar arm te betalen <ul style="list-style-type: none">• Hoe herverdeling via de inkomstenbelasting werkt• De kosten van belastingheffing zijn hoog• Groei is nodig om ruimhartig bij te blijven dragen aan herverdeling
Intermezzo I: Wat is economie?	<ul style="list-style-type: none">• Welvaart en schaarste zijn centrale begrippen in de economie• Economen zijn geen liberalen in de politieke zin van het woord• Is economie een amorele wetenschap zonder ziel?

Deel 2:
5 redenen
waarom
economische
groei niet
zaligmakend is
en anders moet

Reden 1: Economische groei an sich maakt niet gelukkiger

- Van koopkracht naar kanskracht draagt bij aan levensgeluk
- Van economische groei, via kanskracht en vertrouwen, naar betere en hogere groei

Reden 2: Economische groei betekent niet automatisch meer bestedingsruimte voor huishoudens

- Verkleining gat tussen groei van bbp en besteedbaar inkomen: beperking groei zorguitgaven
- Verkleining gat tussen groei van bbp en besteedbaar inkomen: beter belasten
- Lagere wig, door hogere btw, lokale belastingen en vermogensinkomstenbelasting
- Te weinig aandacht voor belastingen en de belastingdienst

Reden 3: Economische groei meet volume, niet de verdeling

- Ongelijkheid van inkomen is Nederland relatief laag, maar van vermogen juist hoog

Reden 4: Hoge economische groei en hoge inflatie kunnen samenhangen

- De relatie tussen reële economische groei en inflatie is niet eenduidig, maar waarschijnlijk negatief

Reden 5: Economische groei omvat alleen wat op de markt is geprijsd en is dus geen goede welvaartsmaat

- Naar een andere maat voor welvaart dan het bbp?
- Het bbp als vergelijkingsmaatstaf werkt ook steeds minder goed

Intermezzo II:
Hoe werkt
beprijzing van
milieugoederen?

- Economische waardering van externe effecten is vaak goed mogelijk
- Money speaks louder than words

Deel 3:
5 paden op
weg naar
groene groei

Pad 1: Naar stabiele in plaats van volatieve economische groei

- Afbouw lange balansen vereist hervorming pensioenstelsel en woningmarkt
- Modernisering van de arbeidsmarkt zodat er minder onzekerheid is
- Overheid dient procyclisch beleid af te zweren

Pad 2: Investeren in structureel groeivermogen in plaats van uitgaven doen voor conjuncturele groei

- Hoe kunnen we het arbeidsaanbod vergroten?
- Fors inzetten op productiviteitsgroei is nodig omdat arbeidsaanbod verhogen niet kansrijk is
- Zes manieren om de productiviteitsgroei te verhogen

Pad 3: Economische groei is gebaat bij een open blik op internationale handel en samenwerking

- Waarom globalisering bijdraagt aan economische groei
- Globaliseren is steeds meer een kwestie van globalanceren geworden
- Globalisering staat onder druk en dat is nadelig voor Nederland

Pad 4: Economische groei nu zonder op de pof van toekomstige generaties te leven

- Van kortetermijnkiezerswinstdemocratie naar langetermijnkanskrachtcreatie
- Houdbaarheidssaldo is het langetermijnkompas van de Haagse politiek

Pad 5: Groene economische groei is groei binnen de planetaire grenzen

- Groene groei is niet een kwestie van 'grenzen aan de groei' maar van 'groeien binnen grenzen'
- Economische instrumenten om te vergroenen
- Bestendigheid, leiderschap en draagvlak zijn evenzeer nodig

Epiloog

- Van greed naar green
- Economische krimp biedt geen soelaas bij vergroening
- Economische groei is een noodzakelijke voorwaarde voor welvaart en welzijn, maar geen voldoende

INLEIDING

2020 was een historisch jaar. De coronapandemie had ontwrichtende effecten op onze samenleving. Mensen verloren dierbaren aan een ziekte die ze in 2019 nog helemaal niet kenden. De veerkracht die werd gevraagd was enorm, omdat de crisis velen hun toekomstperspectief en sociale contacten ontnam. Hoe staat Nederland er na de coronacrisis economisch gezien voor? Deze inleiding geeft de economische stand van het land. Een belangrijke graadmeter is economische groei. Economisten drukken die groei uit in termen van bruto binnenlands product, afgekort tot bbp. Box 1 licht toe wat het bbp is.

Effect van de coronapandemie valt economisch gezien mee

Alhoewel de maatschappelijke schade enorm was, viel de economische schade in Nederland zeker op macro-economisch niveau mee. De economische krimp tijdens de eerste golf van de coronapandemie was weliswaar ongekend (zie figuur 1), maar dat gold ook voor de overheidssteun die verstrekt werd aan bedrijven en ondernemers. De Algemene Rekenkamer stelde in december 2021 vast dat de totale uitgaven van de rijksoverheid aan coronacrisismaatregelen in de periode 2020-2022 uitkomt op ruim €80 miljard.

Door die steun was het aantal faillissementen zeer laag en bleef veel werkgelegenheid behouden, al verloren flexkrachten wel

vaak hun baan en werkten zelfstandigen veel minder uren. De economische groei bleef enigszins op peil. In het eerste en tweede kwartaal van 2020 kromp de economie met 1,6 respectievelijk 8,4 procent, er was dus sprake van een recessie.* Dit was het resultaat van de eerste lockdown die in Nederland halverwege maart 2020 in ging en die tot begin juni 2020 duurde. In het derde kwartaal 2020 veerde de economie stevig terug (met 7,5 procent groei; figuur 1).

De tweede lockdown van medio oktober 2020 tot begin juni 2021 en de derde lockdown van de laatste twee weken van december tot eind februari 2022 hebben minder effect op de economische groei gehad, omdat de steunpakketten van de overheid toen al ingevoerd waren. In het laatste kwartaal van 2020 is er krimp noch groei en in het eerste kwartaal van 2021 een krimp van 0,5 procent. De lockdown van medio december 2021 heeft de economische groei over het vierde kwartaal wel gedempt, maar die was met 1,0 procent ten opzichte van het derde kwartaal van 2021 nog wel positief, waarmee de groei over 2021 uitkwam op 5,0 procent ten opzichte van 2020.

* Van een recessie spreekt men als de economie in twee achtereenvolgende kwartalen krimpt.

BOX 1: WAT IS ECONOMISCHE GROEI EN HOE METEN WE DIE?

Economische groei wordt gemeten door te kijken naar de verandering in de totale productie gedurende een bepaalde periode in een land. Deze veranderingen tellen op tot het bruto binnenlands product (bbp). Het bbp is een maat voor de omvang van de economie. Het bruto binnenlands product tegen marktprijzen is het eindresultaat van de productieve activiteiten van alle bedrijven en organisaties. In 2020 was het bbp tegen marktprijzen €800.095 miljard.

Het begrip 'bbp' bestaat nog niet zo lang. Minder dan honderd jaar geleden, in 1934 toen de Grote Depressie nog maar net uitgeraasd was, gaf het Amerikaanse congres aan de econoom Simon Kuznets de opdracht om uit te pluizen hoeveel militair materieel de overheid kon produceren zonder dat de productie van goederen en diensten voor huishoudens daar onder zou lijden (Sent en Kroese, 2021). Toen het Internationaal Monetair Fonds (IMF) in de zomer van 1944 werd opgericht kwam het bbp in zwang als maat om de economische stand van landen onderling te vergelijken.

Stel dat de economie in Nederland in een bepaald jaar groeit met 1 procent, dan betekent dat dat de waarde van de productie (minus de waarde van de goederen en diensten die nodig zijn om die productie te maken) met 1 procent is gestegen. Het betekent ook dat de inkomens uit arbeid en kapitaal met 1 procent zijn toegenomen. Een derde interpretatie is dat de bestedingen met 1 procent zijn toegenomen, dus de consumptie van huis-

houdens, investeringen van bedrijven plus het saldo van export en import.

Het bbp kan dus op drie manieren worden gedefinieerd:

1. VANUIT HET OOGPUNT VAN DE PRODUCTIE: het bbp is de som van de bruto toegevoegde waarde van alle bedrijven en het saldo van productgebonden belastingen en subsidies.

Er wordt niet naar de totale waarde van de productie gekeken maar naar de toegevoegde waarde. Dat is de waarde van alle geproduceerde goederen en diensten (de productiewaarde) minus de waarde van goederen en diensten die tijdens deze productie zijn opgebruikt (het intermediair verbruik).

De toegevoegde waarde wordt geregistreerd tegen basisprijzen. Om uit te komen op het bbp tegen marktprijzen moet het saldo van productgebonden belastingen en subsidies en het verschil tussen toegekende en afgedragen btw erbij worden opgeteld. De belastingen en subsidies hebben betrekking op zowel geproduceerde als ingevoerde goederen en diensten. Voorbeelden hiervan zijn btw en invoerheffingen.

2. VANUIT HET OOGPUNT VAN HET INKOMEN: het bbp is de som van de bestedingen in de inkomensvormingsrekening van de totale economie, dus bijvoorbeeld van de beloning van werknemers en belastingen op productie en invoer exclusief subsidies.
3. VANUIT HET OOGPUNT VAN DE BESTEDINGEN: het bbp is de som van de bestedingen aan goederen en diensten door consumenten, investeringen door be-

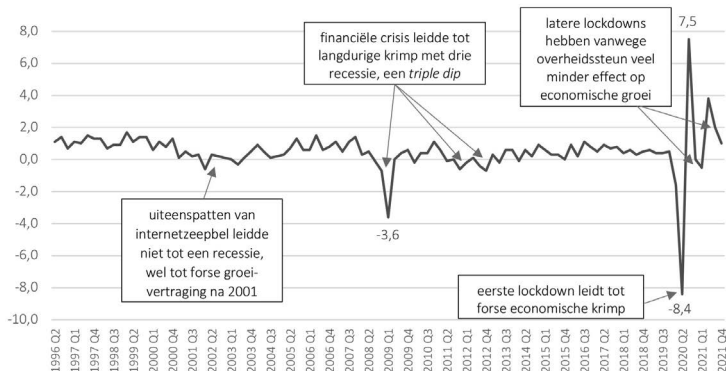
drijven, en het saldo van de uitvoer en invoer van goederen en diensten.

In de nationale rekeningen betekent 'bruto' vóór aftrek van het verbruik van vaste activa (afschrijvingen) en 'netto' na aftrek van het verbruik van vaste activa.

Gebaseerd op informatie van www.cbs.nl

FIGUUR 1: Ongekende economische krimp in 2020 Q2 en ongekende economische opleving in 2020 Q3

Economische groei gemeten door een kwartaal te vergelijken met het vorige kwartaal, startend bij het tweede kwartaal 1996 (ten opzichte van het eerste kwartaal 1996) tot en met het vierde kwartaal 2021.

Bron: CBS Statline

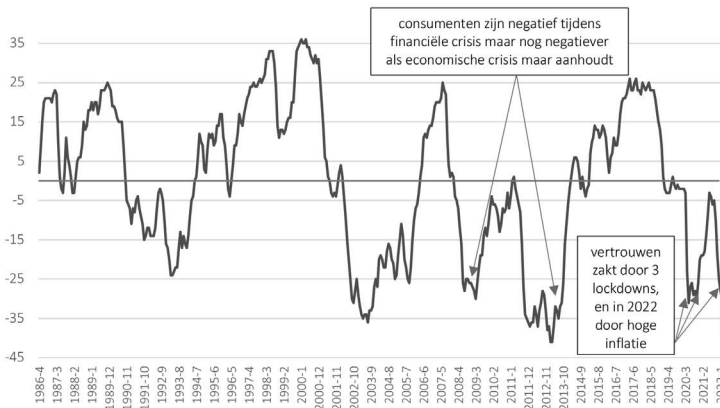
De twee belangrijkste economische vertrouwensindicatoren, die voor het vertrouwen van consumenten en die voor dat van

producenten, gaven een wisselend beeld. Consumenten verloren veel vertrouwen in de eerste coronagolf, toen de indicator daalde tot -31 in mei 2020, waarna het vertrouwen weer wat opveerde (figuur 2).^{*} In oktober 2020 toen de tweede lockdown zich aandeed, daalde het vertrouwen weer naar -30. In december 2021, toen de derde lockdown een feit was, daalde het vertrouwen naar -25, en zakte in de eerste drie maanden van 2022 verder weg tot zelfs -39 in maart, bijna de laagste stand ooit. Dat kwam door de oplopende energiekosten en algehele inflatie alsook door de oorlog in Oekraïne.

Gedurende de gehele coronacrisis is het consumentenvertrouwen niet positief geweest. Echter het vertrouwen daalde niet zo diep als tijdens de derde economische dip in de nasleep van de financiële crisis. In februari en maart 2013 was de waarde -41. Het herstel van de Nederlandse economie duurde toen erg lang en stak negatief af tegen de ontwikkelingen in de ons omringende landen. Mede door de oorlog in Oekraïne daalde het vertrouwen in april 2022 voor het eerst tot -48, ver onder het dieptepunt van 2013.

* De indicator van het consumentenvertrouwen is het gemiddelde van de saldi van de percentages van positieve en negatieve antwoorden op drie vragen. Die gaan over de economische situatie in de afgelopen en komende 12 maanden, over de financiële situatie van het eigen huishouden in de afgelopen en komende 12 maanden en over of het een gunstige tijd is om grote aankopen te doen. De indicator kan een waarde aannemen van -100 (iedereen antwoordt negatief) tot +100 (iedereen antwoordt positief). Bij een waarde van 0 is het aandeel pessimisten gelijk aan het aandeel optimisten.

FIGUUR 2: Consumentenvertrouwen is laag, maar nog net niet zo laag als in begin 2013 toen de Nederlandse economische groei in de derde dip van de Grote Recessie terecht kwam (april 1986-maart 2022)

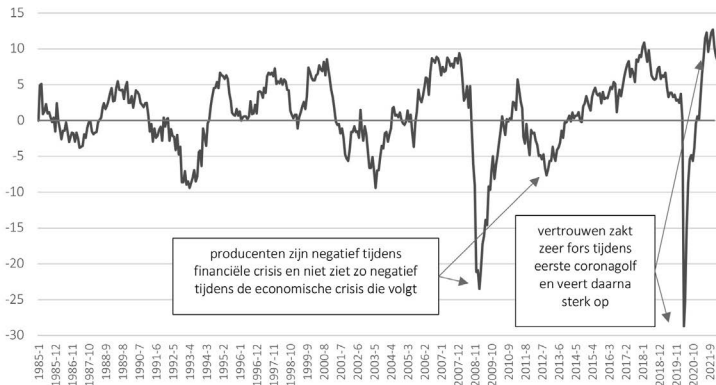
Bron: CBS Statline

Net als het consumentenvertrouwen kreeg ook het producentenvertrouwen een forse knauw toen de coronapandemie toe sloeg. Er was zelfs sprake van een ongekende daling tot -28,7 in april 2020 (figuur 3).^{*} Dat is fors lager dan het dieptepunt tijdens de financiële crisis: -23,5 in februari 2009. Na die eerste

^{*} Het producentenvertrouwen is een stemmingsindicator van de ondernemers in de industrie die de richting aan geeft waarin de industriële productie zich naar verwachting zal ontwikkelen. De indicator is een ongewogen rekenkundig gemiddelde van drie (deel)indicatoren uit het CBS-conjunctuuronderzoek in de industrie. Deze onderliggende deelindicatoren worden voor de berekening van het producentenvertrouwen eerst nog ontdaan van seizoensinvloeden en onzuiverheden (*biases*) door onvoldoende objectieve beoordeling. Het betreft vragen over de verwachte bedrijvigheid, het oordeel over de eigen orderpositie en het oordeel over de voorraden.

lockdown herstelde het producentenvertrouwen snel en werd al in januari 2021 weer positief, en is eind 2021 zelfs hoog te noemen. Door de inval van Rusland in Oekraïne nam het producentenvertrouwen in de eerste drie maanden van 2022 wel af, maar bleef hoog.

FIGUUR 3: Producentenvertrouwen kent sinds financiële crisis van 2009 steeds grotere uitschieters en is na een enorme val in 2020 nu hoog (januari 1985-maart 2022)

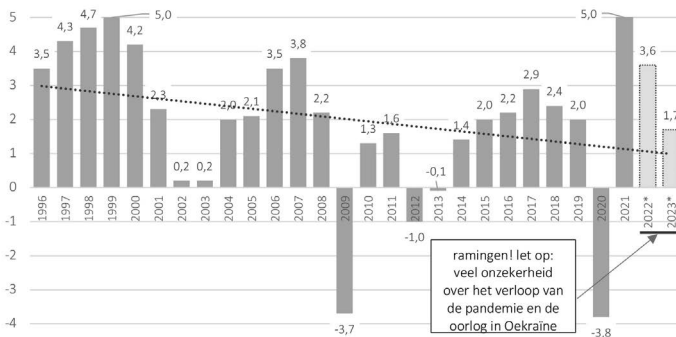
Bron: CBS Statline

Na de coronapandemie keren we terug naar langdurig stagnerende groei

Op middellange termijn zal de economische situatie terugkeren naar de situatie van voor corona toen er sprake was van langdurig lage, stagnerende groei. In de nasleep van de pandemie en de oorlog in Oekraïne zijn er mogelijk nog wel problemen in aanvoer- en productieketens, die voor tijdelijke tekorten, hogere prijzen en dus inflatie kunnen zorgen. Daar-

na is het waarschijnlijk dat we terugvallen op een lage groei van 1 tot 2 procent per jaar. Dit is ook te zien aan figuur 4, met daarin de economische groei per jaar van 1996 tot 2023. De stippelijijn geeft de trendmatige verlaging van de groei aan van 1996 tot 2023 weer voor Nederland. Ditzelfde beeld van afnemende groei is wereldwijd zichtbaar. Tabel 1 geeft zowel het beeld van de afgelopen 10 jaar als een vooruitblik naar de komende 10 jaar.

FIGUUR 4: Sinds de eeuwwisseling is de economische groei steeds lager en vervalt na 2008 in langdurig stagnerende groei

Bron: CBS Statline (1996-2021), CPB-raming maart 2022 (Centraal Economisch Plan)

De economische groei fluctueert van kwartaal op kwartaal (figuur 1) en van jaar op jaar (figuur 4). De economie kan je vergelijken met het weer. Niet omdat weermannen en -vrouwen misschien nog slechter zijn in het voorspellen van de toekomst dan economen, maar omdat de patronen in het weer lijken op die in de economie. De verschillen van dag op dag (schijnt de

zon vandaag of gaat het regenen?) of seizoen op seizoen noemen we in de economie ‘conjuncturele schommelingen’, de verandering van het klimaat noemen we ‘structurele verandering’. Net als het klimaat verandert, verandert ook het structurele groeipotentieel van onze economie. Dat vermogen staat al sinds twee decennia onder druk.

In figuur 4 zijn de ramingen voor de komende jaren opgenomen. Het is onzeker hoelang de oorlog in Oekraïne duurt en wat het economische effect ervan zal zijn. Ook is er nog altijd onzekerheid over een mogelijke volgende golf van de coronapandemie. Het CPB schatte in maart 2022 in dat het groeipad, na 2 jaar van inhaalgroei, in 2023 terugkeert naar een lage groei van zo’n 1,5 procent. In deel 3 van dit boek bekijken we hoe we het structurele groeipotentieel van de Nederlandse economie kunnen verhogen. Maar nu eerst, in deel 1, vijf redenen waarom die hogere groei wenselijk is.

**TABEL 1: OVERAL TER WERELD
DAALT DE GROEI, 2010-2031**

	Werkelijk	Werkelijk	Schatting	Voor- spelling	Trend	Trend
	2010-19	2020	2021	2022	2022-26	2027-31
Verenigde Staten	2,2	-3,4	5,6	3,5	2,1	1,8
Eurozone	1,3	-6,9	4,9	3,9	1,0	0,9
Verenigd Koninkrijk	2,0	-9,4	7,2	4,4	1,1	0,9
Japan	1,2	-4,5	1,8	3,6	0,8	0,8
Andere ontwikkelde economieën	3,1	-2,1	4,9	3,6	2,5	2,4
Alle ontwikkelde economieën	2,0	-4,6	5,0	3,7	1,7	1,5
China	6,3	2,2	5,0	3,3	3,7	3,3
India	7,2	-7,1	7,5	8,5	4,0	4,1
Andere Aziatische ontwikkelingslanden	5,1	-2,9	3,1	5,0	3,5	3,7
Latijns-Amerika	1,7	-7,4	6,8	2,1	1,6	1,7
Midden-Oosten en Noord-Afrika	3,1	-2,5	4,3	4,7	2,6	2,9
Afrika bezuiden de Sahara	4,0	-1,8	4,4	4,1	3,4	3,8
Rusland, Centraal Azië en ZO Europa	3,1	-1,5	6,1	2,2	2,4	2,4
Opkomende markten en ontwikkelings-landen	4,7	-2,1	5,4	4,1	3,2	3,2
Wereld	3,3	-3,3	5,2	3,9	2,5	2,4

Bron: The Conference Board Global Economic Outlook (January 2022)

NB. Chinese data zijn gebaseerd op alternatieve data (dus niet de officiële data).

De officiële cijfers zijn hoger: 7,7; 2,3; 8,1; 5,0; 5,5; 4,9.